

IN VOGELVLUCHT

KWELDERWAL

BERLIKUM - DONGJUM

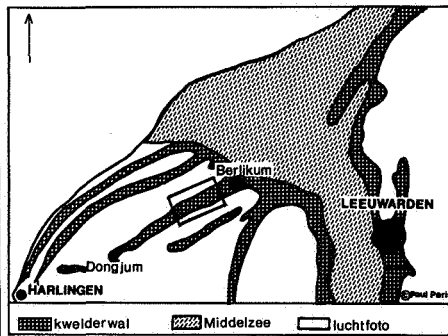
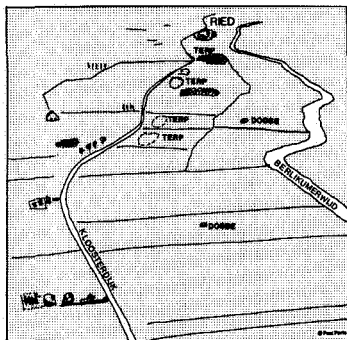
In de NW-hoek van Friesland liggen in het oude kwelderlandschap van Barradeel een aantal ruggen, die duizenden jaren geleden als hoog opgeslibde kwelders in de toenmalige Waddenzee werden gevormd. De ligging van deze kwelderwallen in het tegenwoordige landschap geven een periode van voortgaande kustuitbouw aan, die met de aanleg van de eerste dijken grotendeels tot stilstand kwam.

Paul Paris

OMSTREEKS 1200 VOOR CHR. VORMDE HET gebied rond de Middellzee één groot estuarium. Het gebied kende dezelfde geologische processen zoals die ook nu nog in de Waddenzee plaatsvinden, zoals erosie door zich steeds verleggende geulen en sedimentatie van klei en zand op slikken en kwelders. Zo is in de loop der eeuwen het estuarium van de oer-Middellzee gedeeltelijk dichtgeslibd. Dit gebeurde in een aantal fasen, waarbij een periode van kustopbouw gekenmerkt werd door het ontstaan van brede, hoog opgeslibde kwelders. Deze fase van kustaanwas werd

soms gevolgd door een periode van gedeeltelijke kustafbraak, waarbij langs de kwelderruggen geulen ontstonden die later weer dichtslibden. In de loop der eeuwen was er sprake van een netto kustaanwas, waarbij een reeks achter elkaar liggende kwelderruggen een gevolg zijn van deze gefaseerde kustaanwas. Ook elders in het Fries-Groningse kustgebied vinden wij kwelderwallen. Deze liggen vooral bij de voormalige estuaria zoals die van de Lauwerszee en Fivelboezem.

In het gebied tussen Harlingen en Delfzijl liggen een aantal kwelderruggen achter elkaar,

waarbij de oudste het meest landinwaarts liggen. Het hoogteverschil met de omgeving bedraagt gemiddeld een halve meter. Deze geringe hoogte rechtvaardigt nauwelijks het begrip rug. Toch waren in prehistorische tijd deze hoogtes in het drassige waddenlandschap voor de eerste kolonisten van belang. De hoge kwelders vormden relatief droge zones waarop de eerste nederzettingen werden gesticht.

Deze nederzettingen op de kwelders ('Flachsiedlungen' uit het Duitse waddengebied) groeiden later uit tot verhoogde woonplaatsen, terpen. De ligging van terpen is duidelijk aan kwelderwallen gebonden. Hiermee vormen de kwelderwallen de oudste verkavelingspatronen in het Fries-Groningse kustgebied. Dankzij het markante verkavelingspatroon zijn de kwelderwallen nog herkenbaar, beter dan uit het hoogteverschil met de omgeving is af te leiden.

Op de foto de kwelderwal Berlikum-Dongjum, gezien in de lengterichting naar het zuidwesten. Deze kwelderwal is één van de oudere, meer landinwaarts gelegen kwelderwallen. Onder de terp van Berlikum zijn resten van de oorspronkelijke niet-opgehoogde woonplaats gevonden. Het betreft hier sporen van de Zeijenercultuur uit 600-500 jaar voor Chr. De vroegere zeewaartse flank van de kwelderwal ligt nu aan het riviertje het Berlikumerwijd. Het hoogste deel van de kwelderwal ligt ter hoogte van de weg Berlikum-Ried; de Kloosterdijk. Deze weg verbond vroeger als een lint de vele naast elkaar gelegen terpen. De meeste van deze terpen zijn nu afgegraven. Soms geeft een dorp — zoals Ried op de achtergrond — of een enkele boerderij de plaats van een vroegere terp aan. Ook de aanwezigheid van drinkdoppen voor het vee hangt veelal samen met een vroegere terpenkolonisatie.

De eerste bedijkingen begonnen in de eerste helft van de tiende eeuw. Deze bedijkingen hadden een fragmentarisch karakter en betroffen het afsluiten van erosiegeulen die tussen de kwelderwallen lagen. De kwelderwal Berlikum-Dongjum lag relatief hoog. Uitgebreide bedijking was niet nodig. Wel zijn enkele laagtes in de wal wat opgehoogd. Met de aanleg van de eerste zeedijk langs de waddenkust kwam er een einde aan de vorming van natuurlijke kwelderwallen. Deze zeedijk lag iets zuidelijker dan de tegenwoordige, op de noordelijke helft van de kwelderwal Harlingen-Sexbierum-Tzummarum.